

Socialinis darbas ir socialinė gerovė

Neformalios pagyvenusių asmenų globos namuose priežastys: žvilgsnis į globėjų patirtį

Jolita JUNEVIČIENĖ

Lietuvos socialinių tyrimų centro

Socialinės gerovės institutas

A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius

Tel. (8 5) 249 16 01

El. paštas: jolita.juneviciene@lstc.lt

Santrauka. Lietuva pasižymi vienu iš sparčiausių gyventojų senėjimo tempu Europos Sąjungoje, dideliu darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mastu ir vis dar stipriais tradiciniais šeimos ryšiais, o tai lemia neformalios pagyvenusių asmenų globos temos aktualumą mūsų šalyje. Šiame straipsnyje, remiantis neformalių globėjų patirtimi, atskleidžiamos priežastys, lemiančios žmonių sprendimą globoti pagyvenusius artimuosius namuose. Duomenys tyrimui gauti atlikus 20 pusiau struktūruotų interviu su neformaliais globėjais. Duomenų analizei taikytas kokybinės turinio analizės metodas. Atliktas tyrimas patvirtina globos poreikį turinčio pagyvenusio asmens ir neformalaus globėjo atsiradimo santykių kompleksiškumą bei atskleidžia neformalios globos priežasčių įvairovę. Paaiškėjo, kad sprendimą globoti pagyvenusį artimąjį namuose lemia ne tik tokie socialiniai aspektai, kaip antai vaikų pareigos jausmas, nepasitikėjimas institucine globa, bet ir tokie ekonominiai aspektai – formalių globos paslaugų brangumas, slaugos išmokos vertinimas kaip papildomo pajamų šaltinio.

Pagrindiniai žodžiai: neformali globa, pagyvenę asmenys, globėjų patirtis, neformalios globos modelis, globos namuose priežastys.

Įvadas

Neformalus pagyvenusių žmonių globos sektorius, anot Horvath ir Mayer (2010), yra laikomas Europos socialinių sistemų ramsčiu. Daly ir Lewis (2000) priduria, kad globa visada buvo svarbi gerovės valstybės politikos sritis, tačiau dabartiniai visuomenėje vykstantys glaudžiai susiję demografiniai, ekonominiai ir socialiniai pokyčiai globą pavertė vienu iš pagrindinių gerovės valstybės klausimu. Neformali pagyvenusių asmenų globa tampa vis dažnesniu socialinės politikos objektu dėl kelių priežasčių. Visų pirma, atkreiptinas dėmesys į neformalios globos mastą, kuris, Angermann ir Eichhorst (2012) pastebėjimu, yra didelis tiek tose šalyse, kur yra plačiai išplėtotos formalių paslaugos, tiek tose, kur minėtos paslaugos mažiau išplėtotos. Pavyzdžiui, Švedijoje 70 proc. visų 75+ metų pagyvenusių asmenų, gyvenančių namuose, yra globojami šeimos narių. Italijoje du trečdaliai pagyvenusių asmenų, turinčių globos poreikį ir netgi esant didelei priklausomybei, yra globojami šeimos, o tik 3 proc. pagyvenusių asmenų gauna stacionarias globos paslaugas (Triand

tafillou ir kt., 2010). Kita priežastis, lemianti didesnę socialinės politikos formuotojų dėmesį neformaliai globai, yra susijusi su tyrimais pagrįstu neformalios globos ekonomiškumu ir įtaka valstybės socialinės apsaugos ir sveikatos išlaidoms mažėti (Kehusmaa ir kt., 2013; Chari ir kt., 2015). Dar viena priežastis – globos sektoriaus kaip darbo vietos nepatrauklumas ir sunkumai pritraukti bei išlaikyti personalą socialinės globos sektoriuje (Rubery ir kt., 2011; Franklin, 2014). Šiame kontekste valstybė atsižvelgia į neformalius globėjus kaip į darbo išteklius, kurie gali padėti užpildyti formalių darbuotojų trūkumą. Ne ką mažiau svarbi priežastis daugiau dėmesio skirti neformaliai globai yra pačių pagyvenusių asmenų išreiškiamas noras kuo ilgiau gyventi savo artimoje aplinkoje. Iš tiesų galima pažymėti, kad pastaruoju metu užsienio literatūroje daugėja mokslinių straipsnių, analizuojančių „senėjimo artimoje aplinkoje“ (angl. „aging in place“) fenomeną – jo sampratą, tikslus, įgyvendinimo priemones, teigiamus ir neigiamus padarinius globėjams, šeimai, organizacijoms (Lee, 2008; Greenfield, 2011; Iecovich, 2014; Horner ir Boldy, 2008).

Neformalios pagyvenusių asmenų globos tema yra aktuali ir Lietuvoje. Remiantis straipsnio autorės, pasitelkus „Eurobarometro“ duomenis, atlikta analize¹, 2011 m. Lietuvoje asmeniškai senyvą šeimos narį nuolatos ar dalį dienos nurodė prižiūrintys 14,7 proc. 15+ metų amžiaus gyventojų. Taip pat atlikti skaičiavimai leidžia teigti, kad senyvą šeimos narį prižiūrinčių gyventojų dalis didėja didėjant respondentų amžiui. Kaip antai, kad asmeniškai prižiūri senyvą šeimos narį, nurodė 17,9 proc. 15–24 metų gyventojų, 18,1 proc. – 35–44 metų ir net 30,1 proc. – 45–54 metų gyventojų. Neformalios globos klausimo aktualumą mūsų šalyje lemia ir vis dar pakankamai stiprūs tradiciniai šeimos ryšiai. Pavyzdžiui, Gedvilaitės-Kordušienės (2013) atlikto tyrimo duomenimis, net 76,2 proc. respondentų sutinka su teiginiu, kad vaikai turėtų prisiimti atsakomybę už tėvų priežiūrą, jei jiems jos reikia, 62,8 proc. respondentų mano, kad vaikai turėtų priimti tėvus gyventi kartu, jei tėvai nebegali savimi pasirūpinti. Blažienės ir Žalimienės (2017) tyrimo duomenimis, net 67,8 proc. 50–65 metų Lietuvos gyventojų, prireikus globos paslaugų senatvėje, rinkęsi šeimos narių ar artimųjų teikiamą globą. Akivaizdu, kad neformali pagyvenusių asmenų globa, remiantis gyventojų nuomone, yra prioritetinga globos forma Lietuvoje. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuva iš kitų Europos Sąjungos šalių išsiskiria vienu iš sparčiausių gyventojų senėjimo tempu ir dideliu darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mastu. Remiantis „Eurostato“ duomenimis, 2000–2014 metais Lietuvoje užfiksuotas 4,7 procentinio punkto vyresnių nei 65 metų gyventojų dalies bendroje populiacijoje augimas – nuo 13,7 proc. iki 18,4 proc., o pavyzdžiui, Lenkijoje – 2,8 procentinio punkto (nuo 12,1 proc. iki 14,9 proc.), o Švedijoje – 2,1 procentinio punkto (nuo 17,3 proc. iki 19,4 proc.) („Eurostat“, Population: Structure indicators). Remiantis Statistikos departamento duomenimis, 2015 m. iš Lietuvos emigravo 44 533 asmenys, iš kurių 75,3 proc. sudarė 18–49 metų asmenys (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2015, 2016). Akivaizdu, spartus visuomenės senėjimo tempas ir augantis emigrantų skaičius kelia grėsmę neformalios pagyvenusių žmonių globos ištekliams.

Nepaisant neformalios pagyvenusių žmonių globos temos aktualumo Lietuvoje, straipsnio autorės atlikta literatūros apžvalga leidžia teigti, kad ši tema sulaukia mažai mūsų šalies tyrėjų dėmesio. Pastaruoju metu Lietuvoje labiau dominuoja stacionarios pagyvenusių žmonių globos tyrimai (Lukamskienė, 2012; Vaškevičiūtė ir Naujanienė, 2011; Orlova, 2014; Charenkova, 2017)

¹ Skaičiavimai atlikti remiantis Eurobarometer 76.2 „Employment and Social Policy, Job Security and Active Aging“ duomenų baze.

ir įvairių formalios pagalbos namuose vyresnio amžiaus asmenims aspektų, pavyzdžiui, socialinių paslaugų namuose prieinamumo (Tamutienė ir Naujanienė, 2013), lankomosios priežiūros darbuotojų darbo sąlygų (Kuznecovienė ir Naujanienė, 2015; Žalimienė, Blažienė ir Miežienė, 2017), tyrimai. Kalbant konkrečiai tik apie neformalios pagyvenusių žmonių globos tyrimus Lietuvoje, būtų galima paminėti Užaitės ir Naujanienės (2006) bei Gevorgianienės ir Pilkytės (2016) atliktus kokybinius tyrimus, kurių tikslas buvo atskleisti asmenų, namuose globojančių sergančius vyresnio amžiaus artimuosius, patirtį.

Apibendrinant Lietuvos mokslininkų pagyvenusių žmonių globos srityje atliekamus tyrimus ir išvalgas šiame straipsnyje aprašomo tyrimo kontekste, galima pažymėti, kad, nors minėtuose tyrimuose yra kur kas dažniau orientuojamasi į globos paslaugų gavėją – pagyvenusį asmenį arba formalių paslaugų teikėjus ir jų santykius su klientais, juose vienokiu ar kitokiu aspektu aptariamas ir globos poreikį turinčio asmens artimųjų vaidmuo globos procese. Pavyzdžiui, Tamutienė ir Naujanienė (2013) savo tyrimu atskleidė, kad artimųjų ar kaimynų patarimai tampa akstinu pradėti naudotis socialinėmis paslaugomis. Lukamskienė (2012), analizuodama socialinės globos paslaugų vyresnio amžiaus asmenims paklausos veiksnius, atkreipė dėmesį, kad giminystės ryšiai su neformaliais globėjais ir neformalios globos prieinamumas turi įtakos vyresnio amžiaus asmenų apsisprendimui gyventi socialinės globos institucijoje. O šiame straipsnyje aprašomu tyrimu buvo siekiama pažvelgti į globos procesą iš kitos pusės, t. y. atsakyti į klausimą, kokie veiksniai daro įtaką žmonių sprendimui prisiimti pagyvenusio asmens globos išsipareigojimus.

Taigi šio straipsnio *tikslas* – remiantis neformalių globėjų patirtimi, atskleisti priežastis, lemiančias žmonių sprendimą globoti pagyvenusius artimuosius namuose. Kodėl apskritai svarbu analizuoti sprendimo teikti neformalią globą priežastis? Išsamų atsakymą į šį klausimą pateikia Kohli ir Kunemund (2003), kurie teigia, kad neformalios globos motyvų analizė pirmiausia yra svarbi todėl, kad mainų tarp teikėjų ir gavėjų paaiškinimas, remiantis tik sociodemografiniais veiksniais ar kitais objektyviais kriterijais, yra nepakankamas. Išsamus santykių paaiškinimas, anot Kohli ir Kunemund (2003), reikalauja įtraukti ir paties veiksmo apibūdinimą, t. y. svarbu suvokti, kas žmones atvedė į situaciją, kurioje jie dabar yra. Antras minėtų autorių argumentas, grindžiant motyvų analizės svarbą, yra susijęs su tuo, kad motyvai leidžia įvertinti tikėtiną pasikeitusių išteklių poveikį mainams. Pavyzdžiui, spėjant tikėtinus pokyčių mokesčių ar pensijų politikoje padarinius, svarbu žinoti, ar tėvų parama vaikams yra grindžiama altruizmu, ar mainų santykiais. Galiausiai trečia priežastis studijuoti neformalios globos priežastis – tai motyvų vaidmuo socialinių santykių struktūroje. Pasak Kohli ir Kunemund (2003), motyvai turi įtakos ne tik teikiamos globos dažnumui ar dydžiui, bet ir jos kokybei.

Straipsnyje sprendimo globoti pagyvenusius artimuosius namuose priežasčių analizei teoriniu pagrindu pasirinktas Broese van Groenou ir Boer (2016) pasiūlytas neformalios globos modelis (angl. *the informal care model*), apibūdinantis, kokie individualaus, santykių, šeimos, tinklo ir bendruomenės lygmens veiksniai lemia neformalios globos teikimą. Modelio tinkamumą analizei lemia jo koncentracija į individualaus lygmens veiksnius, o šiame straipsnyje būtent ir remiamasi subjektyvia neformalių globėjų patirtimi.

Siekiant įgyvendinti straipsnio tikslą, visų pirma aptariama neformalios globos samprata, pasakui plačiau pristatomas teorinis neformalios globos modelis ir tada pereinama prie 2016 m. Lietuvoje atlikto neformalių pagyvenusių asmenų globėjų patirties kokybinio tyrimo metodologijos ir rezultatų. Straipsnis užbaigiamas diskusija ir tolesnių tyrimų gairėmis.

Turint omenyje anksčiau aptartą neformalios pagyvenusių žmonių temos aktualumą ir šios temos tyrimų stoką Lietuvoje, šiuo straipsniu tikimasi prisidėti prie itin aktualios visame pasaulyje temos plėtojimo ir paskatinti tolesnius tyrimus šioje srityje. Atkreiptinas dėmesys, kad užsienio literatūroje jau galima išskirti net keletą neformalios pagyvenusių žmonių globos tyrimų krypčių, pavyzdžiui: demografiniai ir socialiniai neformalios globos veiksniai (Pickard, 2011; Haberkern ir Szydlak, 2010), neformalios ir formalios globos sąsajos (Lyons ir Zarit, 1999; Jacobs ir kt., 2016), lyčių aspektai neformalioje pagyvenusių žmonių globoje (Torrönen ir kt., 2015), neformalių globėjų naštos tyrimai (Chou, 2000; Montgomery, 2002), paramos neformaliems globėjai tyrimai (Twigg ir Atkin, 1994; Jegermalm, 2003) ir kt.

Neformalios pagyvenusių žmonių globos samprata

Masuy (2011) pažymi, kad sąvokos „globa“ neaiškumą pagyvenusių žmonių globos kontekste dažnai lemia giminingų žodžių vartojimas ir problemiškas minėtos sąvokos vertimas į kitas kalbas. Marcoen (2005) teigia, kad, atsižvelgiant į mokslo sritį, teorinę prieigą ir laikotarpį, literatūroje galima atrasti įvairių giminingų sąvokos „globa“ žodžių. Pavyzdžiui, gerontologijoje, kalbant apie artimųjų pagyvenusiems asmenims teikiamą globą, dažniausiai vartojami terminai yra „neformali globa“ arba „neformali pagalba“, sociologijoje populiariausios sąvokos yra „kartų mainai / solidarumas“ arba „socialinis paramos tinklas“, o psichologijoje dominuoja sąvoka „parama“ (Marcoen, 2005).

Savo ruožtu Jegermalm (2005) atkreipia dėmesį į sąvokų „asmeninė paslauga“ (angl. „*personal service*“) ir „globos darbas“ (angl. „*caring work*“) skirtumus. Anot autoriaus, asmeninė paslauga reiškia, kad paslaugų gavėjai yra pajėgūs patys atlikti vienokią ar kitokią veiklą, o globa reiškia, kad gavėjai nėra patys pajėgūs to padaryti. Taip pat Jegermalm (2005) akcentuoja ir skirtumą tarp neformalios globos ir to, kas yra apibrėžiama kaip „neformali pagalba“ (angl. „*informal helping*“). Neformali globa paprastai yra siejama su globėju, kurie asmeninei ir fizinei artimųjų globai skiria didžiąją dalį savo laiko, veikla. Neformali pagalba – tai iš esmės santykinai ne daug laiko trunkanti veikla tų asmenų, kurie padeda atlikti tokias praktines užduotis, kaip antai namų ruoša, dokumentų tvarkymas ir pan. Tokie „padėjėjai“ dažniausiai yra tik dalis „tinklo“, kuriame kiti prisiima didžiausią globos atsakomybę (Jegermalm, 2005).

Anot Masuy (2011), vienas iš būdų atskleisti specifinius neformalios pagyvenusių žmonių globos namuose bruožus, yra neformalios globos palyginimas su kitais pagyvenusių žmonių globos šaltiniais, o konkrečiau su formalia globa. Kraus ir kt. (2010) teigia, kad neformali globa – tai globa, kuri teikiama neformalių globėjų, tokių kaip sutuoktiniai / partneriai, kiti namų ūkio nariai ir giminiaičiai, draugai, kaimynai ir kt. Neformali globa paprastai yra teikiama globos gavėjo namuose ir yra nemokama, pagrįsta esamais socialiniais ryšiais. O formali globa yra susijusi su sutartimi pagrįstais santykiais viešajame arba privačiame sektoriuje, įskaitant globą, kuri yra teikiama tokiose institucijose, pavyzdžiui, slaugos namuose. Prie formalios globos taip pat priskiriama globa, teikiama profesionalių darbuotojų asmens namuose.

Lygindama profesionalų namuose teikiamą globą su šeimos narių globa, Masuy (2011) teigia, kad profesionali globa paprastai siejama su aiškiai apibrėžtu laiku, užduotimis ir išlaidomis. Globos gavėjo ir globos teikėjo santykiai yra grindžiami sutartimi, o šių santykių atsiradimo prie-

žastis – gavėjo globos poreikiai. Nors sutartimi grįsti globos teikėjo ir gavėjo santykiai gali įgyti ir emocinių ryšių pobūdį, profesionalas, pasikeitus globos poreikiams, gali būti pakeistas kitu. Šeimos narių teikiama globa, pasak Masuy (2011), remiasi kitomis taisyklėmis. Pirma, globos santykių atsiradimo priežastys yra kur kas kompleksiškesnės nei formalios globos atveju. Antra, labai sudėtinga įvertinti neformalių globėjų veiklos turinį, laiko sąnaudas ir alternatyvias išlaidas. Iš dalies tai susiję su tuo, kad tam tikra veikla, kurią atlieka neformalus globėjas, būtų atliekama bet kokių atveju (pvz., maisto gaminimas), ir todėl pastaroji nėra laikoma globos veikla. Galiausiai neformalios globos gavėjo ir teikėjo santykių pobūdis ir istorija turi įtakos tam, kokia veikla yra suvokiama kaip globa, kokia globa faktiškai teikiama ir kas yra viešai deklaruojama (Masuy, 2011).

Apibendrinant formalios ir neformalios pagyvenusių žmonių globos skirtumus, galima teigti, kad šie du globos tipai skiriasi įvairiais aspektais (žr. 1 lentelę), kuriuos apžvelgus, peršasi išvada, kad labiausiai formalią globos veiklą nuo neformalios skiria pastarosios neapibrėžtumas.

1 lentelė. *Formalios ir neformalios pagyvenusių žmonių globos namuose palyginimas*

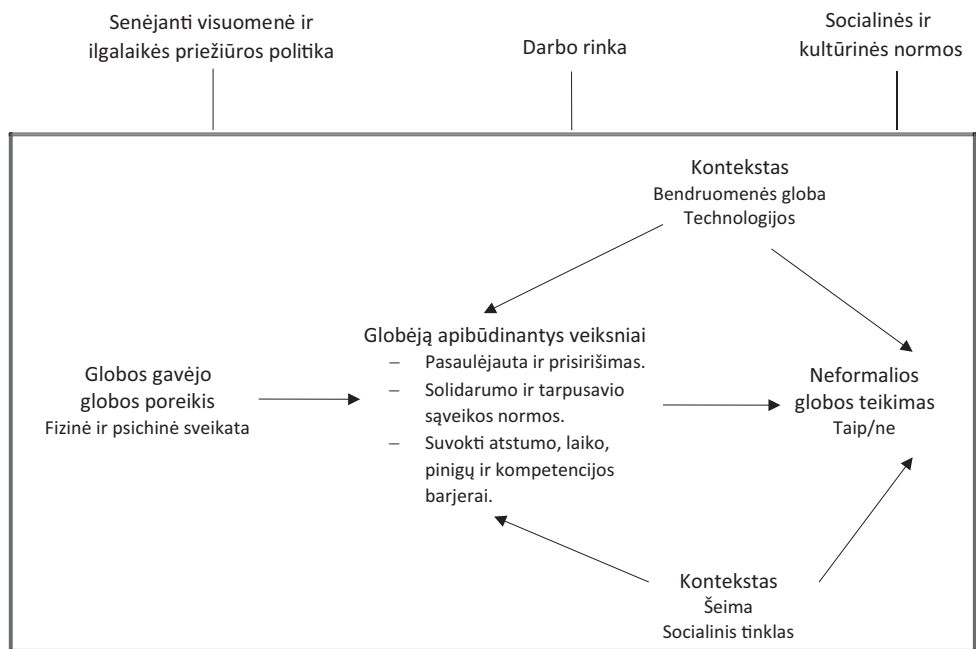
	FORMALI GLOBA	NEFORMALI GLOBA
Ekonominis veiklos aspektas	Mokamas darbas	Nemokamas darbas
Galimybė pasirinkti veiklą	Laisvas pasirinkimas	Pareiga, atsakomybė, prievolė
Globėjo atsakomybės ribos	Apibrėžtos sutartimi	Neapibrėžtos
Globėjo kvalifikacija	Specialistai, profesionalai	Savamoksliai
Darbo trukmė	Pagal darbo grafiką	„24 val./parą“
Veiklos sąnaudos	Pamatuojamos	Sunkiai pamatuojamos

Šaltinis: sudaryta straipsnio autorės

Atskleidus neformalios globos sampratos pagrindinius elementus, toliau straipsnyje pristatomas teorinis neformalios globos modelis, kuriuo remiantis gali būti analizuojami veiksniai, lemiantys žmonių sprendimą prisiimti artimojo globos namuose išsipareigojimus.

Neformalios globos modelio apibūdinimas

Broese van Groenou ir Boer (2016) pasiūlytas neformalios globos modelis remiasi trimis pagrindiniais teiginiais. Pirma, neformalios globos teikimas prasideda nuo suvokimo, kad kam nors iš socialinio tinklo narių iškilo globos poreikis. Antra, ketinimas teikti globą yra susijęs su individą apibūdinančiais veiksniais. Trečia, ar asmuo faktiškai teiks globą, priklauso nuo išorinių aplinkybių, kurios palengvina arba suvaržo globos teikimą (Broese van Groenou ir Boer, 2016). Svarbu atkreipti dėmesį, kad Broese van Groenou ir Boer (2016) pripažįsta, kad globos procesas realiaame gyvenime yra dinamiškas, įtraukia įvairius veikėjus (globos gavėjus, globėjus, profesionalus), tačiau jų pasiūlytame neformalios globos modelyje į veiksnius, lemiančius sprendimą imtis artimojo globos namuose, žvelgiama tik iš neformalaus globėjo perspektyvos. Modelyje pristatomus neformalios globos veiksnius Broese van Groenou ir Boer (2016) išskyrė remdamiesi keliomis teorinėmis priegomis, o konkrečiau – bendru elgesio modeliu, planinio elgesio teorija (angl. *theory of planned behavior*), sveikatos paslaugų naudojimo elgsenos modeliu (angl. *behavioral*

1 pav. Neformalios globos modelis: neformalios globos teikimo veiksniai individo lygmeniu

Šaltinis: Broese van Groenou ir Boer (2016).

model of health service use) ir solidarumo tarp kartų modeliu (angl. *intergenerational solidarity framework*). Neformalios globos modelis pavaizduotas 1 paveiksle.

Broese van Groenou ir Boer (2016), vadovaudamiesi sveikatos paslaugų naudojimo elgsenos modeliu, teigia, kad pagrindinis ir tiesioginis neformalios globos teikimo veiksnys yra globojamo asmens fizinė ir psichinė sveikatos būklė. Toliau neformalios globos modelio autoriai akcentuoja globėją apibūdinančių veiksnių svarbą individo ketinimui prisiišti neformalios globos išpareigojimus. Remdamiesi planinio elgesio teorija, Broese van Groenou ir Boer (2016) teigia, kad neformalios globos teikimas yra grindžiamas bendrais įsitikinimais (stipriu socialinės atsakomybės jausmu, religiniais motyvais, lūkesčiais dėl moters kaip globėjos vaidmens ir kt.), normatyviniais įsitikinimais (solidarumo ir tarpusavio sąveikos normomis) bei suvoktomis globos teikimo kliūtėmis (geografinis atstumas, laiko trūkumas, finansinės išlaidos, kompetencijos stoka).

Ar individo ketinimas teikti globą pavirs faktiniu globos teikimu, anot Broese van Groenou ir Boer (2016), priklauso nuo konteksto, o tiksliau nuo galimybės pasinaudoti kitų potencialių globėjų – šeimos narių, socialinio tinklo, bendruomenės – paslaugomis. Neformalios globos modelio autoriai atkreipia dėmesį, kad tai, kad yra potencialių globėjų, gali turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį individo sprendimui teikti globą. Teigiamas poveikis pasireiškia, kai potencialūs globėjai tiesiog papildo vienas kito darbą (angl. *complement*), o neigiamas – kai potencialūs globėjai tampa pakaitalu (angl. *substitution*) (Broese van Groenou ir Boer, 2016).

Neformalios globos modelis yra orientuotas į individualų globos teikėją ir jį apibūdinančių veiksnių įtaką sprendimui teikti globą, tačiau Broese van Groenou ir Boer (2016) pripažįsta ir

tokių išorinių veiksnių, kaip antai ilgalaikės priežiūros politika, darbo rinkos situacija bei socialinė ir kultūrinė aplinka, įtaką globaliai teikti. Pavyzdžiui, modelio autoriai teigia, kad senėjanči visuomenė ir vykstanti deinstitucionalizacija lems, kad vis daugiau žmonių teiks neformalią globą. Dalyvavimas darbo rinkoje, anot Broese van Groenou ir Boer (2016), konkuruoja su neformalios globos teikimu, tačiau darbo vietoje teikiamos lengvatos gali palengvinti neformalios globos teikimą ir taip paskatinti individą toliau dalyvauti darbo rinkoje. Kalbėdami apie socialinę ir kultūrinę aplinką, minėti autoriai atkreipia dėmesį, kad, pavyzdžiui, individualizacija silpnina giminystės ryšius, o tai daro poveikį solidarumo ir tarpusavio sąveikos normų pokyčiams.

Tyrimo metodika

Straipsnyje pristatomas tyrimas buvo atliktas naudojant kokybinių tyrimų metodą – pusiau struktūruotą interviu. Tyrimo *tikslas* – atskleisti neformalių pagyvenusių žmonių globėjų namuose patirtį, gilinantį į tai, kodėl artimieji imasi šeimos narių globos ir kokios pagalbos norėtų atlikdami šią darbą. Taigi tyrimo *objektas* – pagyvenusius artimuosius namuose globojančių asmenų patirtis. Interviu su neformaliais pagyvenusių asmenų globėjais pagal tyrėjų parengtą klausimų planą 2016 m. birželio – rugpjūčio mėn. atliko UAB „Eurotela“. Šis tyrimas buvo viena iš Lietuvos mokslo tarybos finansuoto projekto dalių².

Informantų atranka ir apibūdinimas. Iš viso tyrime dalyvavo 20 neformalių pagyvenusių asmenų globėjų. Informantai buvo atrinkti patogiuoju atrankos būdu. Informantų kontaktai buvo gaunami per socialines sąjungas ar asociacijas, savivaldybių darbuotojus bei per tyrėjų aplinkoje esančius ir kriterijus atitinkančius žmones. Atrenkant tyrimo dalyvius, taikyti trys imties homogeniškumo kriterijai: a) asmuo, teikiantis neformalią pagyvenusio asmens globą namuose; b) asmuo, kurio globojamasis gauna slaugos išlaidų tikslią kompensaciją; c) asmuo, kurio globojamasis negauna pagalbos namuose paslaugų. Taikant paskutinius du kriterijus, siekta, kad tyrime dalyvautų tik tie asmenys, kurie prižiūri didelių globos poreikių turinčius pagyvenusius artimuosius ir kurie globaliai privalo skirti didžiąją dalį savo laiko. Taip pat atrenkant tyrimo dalyvius taikyti ir imties heterogeniškumo kriterijai: a) lytis (vyras / moteris); b) užimtumo statusas (dirba samdomą darbą / nedirba); c) santykis su globojamu asmeniu (prižiūri sutuoktinį; prižiūri tėvą / motiną ar abu tėvus; prižiūri kitus gimines / artimuosius); d) globos namuose trukmė (globoja 1–3 metus; 3–5 metus; ilgiau kaip 5 metus); e) gyvenamoji vieta (5 didieji miestai; kiti savivaldybės centrai; kaimo vietovės). Tyrime dalyvavo aštuoniolika moterų ir du vyrai. Trylika neformalių globėjų namuose prižiūrėjo savo tėvus, po du neformalūs globėjai prižiūrėjo savo sutuoktinius, uošvius ir senelius, vienas – prižiūrėjo pažįstamų porą. Interviu metu dalyvių amžius buvo tarp 40 ir 70 metų. Dalyvių amžiaus vidurkis siekė 55,4 metus. Iš dvidešimties tyrimo dalyvių septyni nurodė dirbantys visu etatu, trys – ne visu etatu, vienas – dirbantis, bet etato nenurodė, o likusieji teigė esantys bedarbiai arba pensininkai.

Duomenų analizė. Visi tyrimo interviu buvo įrašyti į diktofoną, o surinkta tyrimo medžiaga transkribuota. Taikyta pažodinė transkripcijos strategija, kai tyrėjas užrašo visą interviu tekstą. Tyrimo duomenų analizei buvo naudojamas kokybinės turinio analizės metodas. Pirmiausia buvo atidžiai skaitomas transkriptas ir, pamačius svarbią informaciją, pasižymėtas tekstas, šalia pada-

² Projektas „Pagyvenusių žmonių globos sektoriaus transformacijos: paslaugų, darbo jėgos poreikis ir užimtumo kokybė“ (Nr. GER-012/2015) įgyvendintas 2015 m. spalio 1 d. – 2017 m. balandžio 30 d.

rant savo pastabas (asmeninius įrašus). Perskaičius visus transkriptus, pastabos suvestos į kodus, o kodai į kategorijas. Siekiant įgyvendinti straipsnyje išsikelta tikslą, šiame darbe straipsnio autorė pristato tik vieną iš duomenų analizės metu išsiplėtojusią kategorijų – *sprendimo globoti savo artimąjį namuose priėžastys*. Minėta kategorija sujungė aštuonias subkategorijas: pareigos jausmas ir santykių artumas; globa namuose kaip atlygis už rūpestį vaikystėje; namų aplinkos svarba globojamam asmeniui; noras būti pavyzdžiu savo vaikams; neigiamas požiūris į institucinę globą; galimybė derinti darbą su globa namuose; materialinės globos namuose priėžastys; neturima potencialių globėjų.

Toliau straipsnyje pateikiami kokybinio tyrimo rezultatai ir juos patvirtinantys teiginiai. Šie rezultatai straipsnio išvadų dalyje yra interpretuojami pagal anksčiau aptartą Broese van Groenou ir Boer (2016) pasiūlytą neformalios globos modelį.

Tyrimo rezultatai

Pareigos jausmas ir santykių artumas. Atlikta kokybinio tyrimo duomenų analizė leidžia teigti, kad viena iš pagrindinių sprendimo globoti pagyvenusį artimąjį namuose priėžasčių yra pareigos jausmas, ypač vaikų pareiga ir prievolė prižiūrėti savo tėvus:

„*Viena dukra esu. O kaip / taigi tėvą. Ir tiesiog. Privaloma. Tai yra privaloma.*“ (Interviu 01; 4 metus globoja tėvą).

Taip pat pagyvenusių asmenų globėjai interviu metu itin pažymėjo stiprius ir artimus ryšius su globojamu artimuoju. Vienos informantės, penkerius metus globojančios savo močiutę, žodžiais, atiduoti savo artimąjį į globos namus, tai „*Čia tas kas paimt ir atpjaut kokį tai pirštą ir išmest*“ (Interviu 03; 5 metus globoja močiutę).

Globa namuose kaip atlygis už rūpestį vaikystėje. Paaiškėjo, kad dalis tyrimo dalyvių į artimojo globą namuose žvelgia kaip į galimybę atsilyginti už vaikystėje patirtą rūpestį ir meilę:

„*Pirmiausia, tai yra mama, kuri labai lepino vaikystėj, mane labai mylėjo, dievino [...].*“ (Interviu 08; 5 metus globoja mamą).

Kiti interviu dalyviai taip pat pabrėžė, kad jų sprendimui prisiimti globos išipareigojimus, turėjo įtakos ne tik tėvų atsidavimas, bet ir auklėjimas.

Namų aplinkos svarba globojamam asmeniui. Tyrime dalyvavę neformalūs pagyvenusių asmenų globėjai, kalbėdami apie globos namuose pasirinkimo priėžastis, pripažino, kad jų sprendimui turėjo įtakos ir atsižvelgimas į globojamo asmens poreikius ir norą būti namuose:

„*Nu, tiesiog keturi mėnesiai ir priklauso į metus nemokamai. Taip, tai vat pasiėmiau ir daugiau jinai nebenorėjo, nu vat kiek jinai, kiek siūliau, tai vis nenorėdavo.*“ (Interviu 05; 6 metus globoja mamą).

Kita tyrimo dalyvė taip pat teigė, kad ji nesiryžta vežti slaugomo, Parkinsono liga sergančio tėvo į ligoninę, nes namų aplinkos pakeitimas neigiamai atsiliepia jo sveikatai.

Noras būti pavyzdžiu savo vaikams. Tarp globos namuose teikimo priėžasčių interviu metu buvo paminėtas ir noras būti pavyzdžiu savo vaikams, tikintis jų globos ateityje:

„*Bet žinau, kad man pasiligojus mano vaikai manim pasirūpins. Ras išeitį, tikrai gerą. Duok dieve, kad tai neįvyktų, bet tai ne nuo mūsų priklauso, a ne? Tik tiktai aš žinau, kad aš atiduodu visą meilę tėvui, slaugai, mano vaikai tai irgi tai mato.*“ (Interviu 01; 4 metus globoja tėvą).

Neigiamas požiūris į institucinę globą. Remiantis tyrimo duomenimis, pasirinkimo globoti artimąjį namuose priežastimi galima laikyti ir tyrimo dalyvių neigiamą požiūrį į institucinę globą. Analizuojant duomenis, pastebėta, kad dažnam artimojo namuose globėjui slaugos namai asocijuojasi su mirtimi, baiminamasi, kad slaugos namuose, kuriuose trūksta darbuotojų nuoširdumo ir atsidavimo, gali suprastėti artimojo sveikata:

„Aš... aš bent čia vat kiek, matyt nemačiau slaugos namų Druskininkų, bet girdėt tai esu girdėjęs. Ir taip pasakyta, kad „jeigu nori, kad numirtų, tai vežk į slaugos namus“. Šiai dienai taip yra. Nes patys žinom, kad į slaugos namus nuveža ir po mėnesio parveža... karste.“ (Interviu 04; 6 metus globoja tėvą).

Tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį ir į personalo trūkumą bei didelį slaugytojų darbo krūvį slaugos ligoninėse:

„O čia ką mes turim – tai kaip ligoninė: aštuoniasdešimt ligonių ee du darbuotojai. Viskas yra sumažinta sumažinta sumažinta. Eee slaugytojų ee šita kolegija ruošia tikrai pakankamai daug, o kur jie dingsta? Jie į užsienį išvažiuoja. Nu atsiprašau – šičia arti tokiom sąlygom tai yra beprotybė. Ir tai vis tiek žmonės dirba / kurie dirba, jie nu.. kaip – jie aria. Kaip kaip tie juodadarbiai arkliai dirba. [...] Aišku, sakau, kur dėsies, ten slaugytoja ir slaugytojos padėjėja, jai reikia dirbti ir jinai aria. Jinai darbinis arkllys.“ (Interviu 01; 4 metus globoja tėvą).

Viena tyrimo dalyvių, penkerius metus namuose globojantį vyrą, pripažino, kad ji tiesiog nepasitiki ir abejoja svetimų žmonių teikiamomis paslaugomis, teigia: *„Už mane kitaip nepaslaugys niekas“* (Interviu 10; 5 metus globoja vyrą).

Galimybė derinti darbą su globa namuose. Neformalių pagyvenusių asmenų globėjų patirties tyrimo duomenimis, sprendimui priiimti globos įsipareigojimą turi įtakos ir galimybė derinti darbą su artimojo globa namuose. Anot vienos dirbančios informantės, ji globoja savo mamą todėl, kad jos vyras dirba naktį, o ji pati dirba netoli namų ir tokiu būdu, pasikeisdami jie gali rūpintis mama namuose.

Materialinės priežastys. Neformalių globėjų pasakojimai atskleidė, kad jų sprendimas globoti artimąjį namuose buvo susijęs ir su materialiniais aspektais. Pavyzdžiui, tyrimo dalyviai teigė, kad pagyvenusių žmonių globos paslaugos jiems yra tiesiog per brangios:

„[...] antras atvejis – aš neturiu kur dėti, valstybė neužtenka to, ką mama gauna sudėjęs su slauga, reiktų tris šimtus dadėti, kad laikyti visus metus, nu keturi, tarkim, nemokamai, bet dar keturis mėnesius, o aš pati gaunu algos tik keturis šimtus eurų, tai kaip? Viskas tuo ir pasakoma.“ (Interviu 08; 5 metus globoja mamą).

Tarp neformalių globėjų, dalyvavusių tyrime, buvo ir prisipažinusių, kad artimąjį slaugo namuose ir dėl globojamam asmeniui skiriamos slaugos išmokos. Pasirodo, ši išmoka patiems sunkiausiai gyvenantiems globėjams tampa papildomu pajamų šaltiniu.

Neturima potencialių globėjų. Kokybinio tyrimo duomenys atskleidė, kad neformalios globos namuose priežastis kartais būna ir tiesiog taip susiklosčiusios aplinkybės, kad daugiau nėra kam rūpintis globos poreikių turinčiais pagyvenusiais artimaisiais:

„Nusprendžiau, tarp kito, nebuvo ir kam – mano brolis, amžiną atilsį, vienas žuvo irgi... mes dvynukai buvom, o vyresnis brolis keturiais metais, nu kaip visi dabar žmonės – bėgam į užsienį. Išvažiavo į užsienį dirbti. Nu ten užsidirba, tai vat. Bobutę jau į užsienį išsiųst jau nebeišeina ((juokiasi)), nebenuskristų.“ (Interviu 11; 3 metus globoja močiutę).

Kita tyrimo dalyvė, globojanti anytą, pripažino, kad du jos vyro broliai tiesiog atsisakė slaugyti tėvus, tad šis išpareigojimas atiteko tik vienam iš brolių, kuris „iš tų trijų jis yra pats toks, nu kaip nuoširdesnis“ (Interviu 18; 4 metus globoja anytą).

Išvados

Lietuvoje atlikto kokybinio neformalių pagyvenusių asmenų globėjų patirties tyrimo rezultatai patvirtina straipsnio teorinėje dalyje minėtą ir Masuy (2011) akcentuotą globos santykių atsiradimo priežasčių kompleksiskumą. Gevorgianienės ir Pilkytės (2016), atlikusios Alzheimerio liga sergančių asmenų globėjų patirties tyrimą, atskleidė, kad sprendimui globoti artimąjį namuose daro įtaką pareigos jausmas, nepasitenkinimas valstybės teikiamomis paslaugomis bei globėjo lyties ir šeiminių padėties aspektai. O šiame straipsnyje aprašomo kokybinio tyrimo dalyviai įvardijo net keliolika jų sprendimą globoti pagyvenusį artimąjį namuose lėmusių socialinių ir ekonominių priežasčių, tarp kurių ne tik minėti pareigos jausmas ir nepasitikėjimas valstybės paslaugomis, bet ir namų aplinkos svarba globojamam asmeniui, noras būti pavyzdžiu savo vaikams, galimybė derinti darbą su globa namuose, formalių globos paslaugų brangumas ir globėjo slaugos išmoka kaip papildomas pajamų šaltinis, nėra potencialių globėjų.

Analizuojant šiame straipsnyje išskirtas žmonių sprendimą globoti pagyvenusius artimuosius namuose lemiančias priežastis remiantis Broese van Groenou ir Boer (2016) pasiūlytu neformalios globos modeliu, galima pastebėti, kad visos tyrimo dalyvių įvardytos globos namuose priežastys gali būti suklasifikuotos į minėtų autorių išskirtas veiksmų grupes (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. *Sprendimą globoti pagyvenusius artimuosius namuose lemiančios priežastys*

Veiksnių grupės pagal Broese van Groenou ir Boer (2016)	Tyrimo dalyvių išskirtos globos namuose priežastys
Globos gavėjo globos poreikis	Namų aplinkos svarba globojamam asmeniui
Globėją apibūdinantys veiksniai	Pareigos jausmas ir santykių artumas
	Globa namuose kaip atlygis už rūpestį vaikystėje
	Noras būti pavyzdžiu savo vaikams
Kontekstas: šeima ir socialinis tinklas	Materialinės priežastys
Išoriniai veiksniai	Nėra potencialių globėjų
	Neigiamas požiūris į institucinę globą
	Galimybė derinti darbą su globa namuose

Šaltinis: sudaryta straipsnio autorės.

Iš 2 lentelėje susistemintos informacijos matyti, kad gausiausia yra globėją apibūdinančių veiksmų grupė, o tai tik patvirtina Broese van Groenou ir Boer (2016) pasiūlytame neformalios globos modelyje taip akcentuojamą tiek patį globėją, tiek jo santykį su globotiniu nusakančių veiksmų (t. y. pareigos jausmo, prisirišimo, santykių artumo ir kt.) svarbą priimti sprendimą globoti artimąjį namuose.

Kalbant apie materialines priežastis, atkreiptinas dėmesys, kad Broese van Groenou ir Boer (2016) neformalios globos modelyje suvoktos globos namuose finansinės išlaidos yra vertinamos kaip veiksnys, kuris paprastai nulemia asmens sprendimą neteikti globos namuose. Vis dėlto minėti

autoriai taip pat neatmeta galimybės, kad pinigai gali būti vienas iš globos namuose motyvų, ypač kai neformalus globėjai turi teisę į pinigines išmokas. Lietuvoje neformalus pagyvenusių asmenų globėjai negauna piniginių globos išmokų, nepaisant to, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, finansinės su globa susijusios išlaidos turi būti vertintinos kaip paskata teikti globą namuose. Mat, kaip jau minėta aprašant tyrimo rezultatus, viena tyrimo dalyvė teigė, kad atiduoti artimajį nuolatinei globai į slaugos namus jai būtų tiesiog per brangu, o kita – pripažino, kad globotinės gaunama slaugos išmoka yra kaip tik papildomas šeimos pajamų šaltinis ir tai skatina rinktis neformalią artimojo globą. Kitą vertus, jeigu į formalių globos paslaugų brangumą (šiuo konkrečiu atveju per didelį mokesčių už slaugos namuose teikiamą priežiūrą) žvelgsime kaip į valstybės įgyvendinamos pagyvenusių žmonių globos politikos rezultatą, ši tyrimo įvardyta materialinė globos namuose priežastis gali būti vertinama ir kaip išorinis neformalią globą namuose skatinantis veiksnys.

Prie išorinių sprendimą globoti pagyvenusį artimajį namuose veiksnių priskirtinas ir neigiamas požiūris į institucinę globą. Remiantis tyrimo dalyvių pasakojimu, globos ir slogos namai jiems yra nepriimtinas globos variantas dėl tuose namuose esančio personalo trūkumo, per didelio darbuotojų darbo krūvio, dėmesio stokos pacientams. Vėlgi visus šiuos tyrimo dalyvių įvardytus aspektus, straipsnio autorės nuomone, galima traktuoti kaip šalyje įgyvendinamos pagyvenusių žmonių globos politikos padarinius. Globos sektorius ne tik Lietuvos, bet ir užsienio šalių tyrėjų yra įvardijamas kaip nepatraukli darbo vieta dėl nuolat patiriamo streso, mažo darbo užmokesčio ir pan. (Žalimienė ir kt., 2013; Rubery ir kt., 2011).

Broese van Groenou ir Boer (2016), kalbėdami apie darbo rinkos poveikį žmonių sprendimui imtis artimojo globos namuose, pabrėžia, kad darbo vietoje teikiamos lengvatos gali palengvinti neformalios globos teikimą. Šią prielaidą patvirtina ir Lietuvoje atlikto kokybinio tyrimo rezultatai. Tyrimo dalyviai pripažino, kad ėmėsi globos namuose dėl turėtos galimybės derinti globą su darbu.

Tyrimo duomenimis, svarbi priežastis sprendimui globoti pagyvenusį artimajį namuose yra ir ta, kad nėra potencialių globėjų. Ši priežastis, remiantis Broese van Groenou ir Boer (2016) modeliu, priskirtina kontekstinių veiksnių, apibūdinančių šeimos ir socialinio tinklo narių potencialias galimybes teikti globą, grupei.

Tolesnių tyrimų gairės. Straipsnyje aprašytos neformalios pagyvenusių asmenų globos namuose priežastys išskirtos remiantis subjektyvia globėjų patirtimi. Šios priežastys interpretuotos Broese van Groenou ir Boer (2016) pasiūlyto neformalios globos modelio, kuris yra orientuotas į individualų globos teikėją ir akcentuoja jį apibūdinančių veiksnių įtaką sprendimui teikti globą. Straipsnio autorės nuomone, kalbant apie tolesnių tyrimų gaires, būtų naudinga atlikti išsamią ir objektyvių globos namuose priežasčių analizę. Pavyzdžiui, tyrimai galėtų būti grindžiami pagyvenusių asmenų globą Lietuvoje reglamentuojančių teisės aktų analize, neformalios globos išlaidų ir naudos analize valstybės lygmeniu.

LITERATŪRA

Angermann, A., Eichhorst, W., 2012. Eldercare Services – Lessons from a European Comparison. *IZA Research Report* No. 45. [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 10 d.]. Prieiga per internetą: http://www.sociopoliticalobservatory.eu/uploads/tx_aebgppublications/Working_Paper_6_OBS_IZA.pdf.

Blažienė, I., Žalimienė, L., 2017. Between User's Expectations and Provider's Quality of Work: the Future of Elderly Care in Lithuania. *Journal of Population Ageing*. <https://doi.org/10.1007/s12062-017-9215-1>.

- Broese van Groenou, M. I., Boer, A., 2016. Providing informal care in a changing society. *European Journal of Ageing*, 13: 271–279. DOI 10.1007/s10433-016-0370-7.
- Charenkova, J., 2017. Laisvalaikis ar laisvas laikas? Globos įstaigose gyvenančių vyresnio amžiaus asmenų patirtis. *STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 15: 103–119.
- Chari, A. V., Engberg J., Ray, K. N., Mehrotra, A., 2015. The Opportunity Costs of Informal Elder-Care in the United States: New Estimates from the American Time Use Survey. *HSR: Health Services Research*, 50(3): 871–882. DOI: 10.1111/1475-6773.12238.
- Chou, K. R., 2000. Caregiver Burden: A Concept Analysis. *Journal of Pediatric Nursing*, 15 (6): 398–407. Doi: 10.1053/jpdn.2000.16709.
- Daly, M., Lewis, J., 2000. The concept of social care and the analysis of contemporary welfare states. *British Journal of Sociology*, 51 (2): 281–298. DOI: 10.1111/j.1468-4446.2000.00281.x.
- Eurostat. Population: Structure indicators. [demo_pjanind].
- Franklin, B., 2014. *The Future Care Workforce*. International Longevity Centre. [žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 10 d.]. Prieiga per internetą: www.ilcuk.org.uk/images/uploads/publication.../Future_Care_Workforce_Report.pdf.
- Gedvilaitė-Kordušienė, M., 2013. Gyventojų senėjimas ir jo iššūkiai: suaugusių vaikų pareigos pagyvenusiems tėvams Lietuvoje. *Lietuvos statistikos darbai*, 52 (1): 22–33.
- Gevorgianienė, V., Pilkytė, D., 2016. Šeimos narių patirtis globojant Alzheimerio liga sergančius artimuosius. *STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 12: 21–38.
- Greenfield, E. A., 2011. Using Ecological Frameworks to Advance a Field of Research, Practice, and Policy on Aging-in-Place Initiatives. *The Gerontologist*, 52 (1): 1–12. doi:10.1093/geront/gnr108.
- Haberkern, K., Szydlik, M., 2010. State care provision, societal opinion and children's care of older parents in 11 European countries. *Ageing & Society*, 30 (2): 299–322. <https://doi.org/10.1017/S0144686X09990316>.
- Horner, B., Boldy, D. P., 2008. The benefit and burden of “ageing-in-place” in an aged care community. *Australian Health Review*, 32 (2): 356–365. <https://doi.org/10.1071/AH080356>.
- Horvath, L., Mayer, S., 2010. Caring for informal caregivers: policy approaches to the provision of direct support services, Innovation: *The European Journal of Social Science Research*, 23(3): 263–277. DOI: 10.1080/13511610.2011.553513.
- Iecovich, E., 2014. Aging in place: From theory to practice. *Anthropological notebooks*, 20 (1): 21–33. [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 11 d.]. Prieiga per internetą: http://www.drustvoantropologov.si/AN/PDF/2014_1/Anthropological_Notebooks_XX_1_Iecovich.pdf.
- Jacobs, M., Tilburg, T., Groenewegen, P., Groenou, M. B., 2016. Linkages between informal and formal care-givers in home-care networks of frail older adults. *Ageing & Society*, 36: 1604–1624. Doi:10.1017/S0144686X15000598.
- Jegermalm, M., 2003. Direct and Indirect Support for Carers. *Journal of Gerontological Social Work*, 38 (4): 67–84. DOI: 10.1300/J083v38n04_07.
- Jegermalm, M., 2005. Carers in the Welfare State – On Informal Care and Support for Carers in Sweden. *Stockholm Studies of Social Work* 22. [žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:196465/FULLTEXT01.pdf>.
- Kehusmaa, S., Autti-Rämö, I., Helenius, H., Rissanen, P., 2013. Does informal care reduce public care expenditure on elderly care? Estimates based on Finland's Age Study. *BMC Health Services Research*, 13: 317. [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3765233/>.
- Kohli, M., Künemund, H., 2003. Intergenerational Transfers in the Family: What Motivates Giving? in *Global Aging and Challenges to Families*. Bengtson, V. L., Lowenstein, A. (sud.). [žiūrėta 2017 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.eui.eu/documents/departmentscentres/sps/profiles/kohli/motivesforgiving.pdf>.

Kraus, M., Riedel, M., Mot, E., Willemé, P., Röhring, G., Czypionka, T., 2010. A Typology of Long-Term Care systems in Europe. *ENEPRI Research Report No. 91*. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ceps.eu/publications/typology-long-term-care-systems-europe>.

Kuznecovienė, J., Naujanienė, R., 2015. *Tarp aukštų reikalavimų ir menko pripažinimo: darbuotojų patirtys ir darbo trajektorijos maitinimo paslaugų ir pagyvenusių žmonių globos sektoriuose*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Lee, M., 2008. *Aging in Place: A Contemporary Social Phenomenon* (Doctoral dissertation). Oregon State University. [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 11 d.]. Prieiga per internetą: https://ir.library.oregonstate.edu/xmlui/bitstream/handle/1957/9845/1%20copy%20_Lee_All%20Docs_FinalRev%5B1%5D_Nov%2022.pdf;jsessionid=0D6D48DFAD031B7CDA838A3BF9855B9B?sequence=1.

Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2015, 2016. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.

Lyons, K., Zarit, S. H., 1999. Formal and Informal Support: The Great Divide. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 14: 183–196.

Lukaskienė, V., 2012. *Socialinės globos paslaugų vyresnio amžiaus asmenims paklausos veiksniai ir jų raiška*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Marcoen, A., 2005. Parent care: the core component of intergenerational relationships in middle and late adulthood. *European Journal of Ageing*, 2: 208–212. DOI 10.1007/s10433-005-0009-6.

Masuy, A. J., 2011. *How does elderly family care evolve over time? An analysis of the care provided to the elderly by their spouse and children in the Panel Study of Belgian Households 1992–2002*. PhD Dissertation. Presses universitaires de Louvain, Belgique.

Montgomery, R. J. V., 2002. Using and Interpreting the Montgomery Borgatta Caregiver Burden Scale. [žiūrėta 2017 m. rugsėjo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www4.uwm.edu/hbssw/PDF/Burden%20Scale.pdf>.

Orlova, U. L., 2014. *Socialiai globojamų vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo kokybės veiksniai*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Pickard, L., 2011. The Supply of Informal Care in Europe. *ENEPRI Research Report*, No. 94. [žiūrėta 2017 m. rugsėjo 28 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.ceps.eu/publications/supply-informal-care-europe>.

Rubery, J., Hebson, G., Grimshaw, D., Carroll, M., Smith, L., Marchington, L., and Ugarte, S., 2011. *The Recruitment and Retention of a Care Workforce for Older People*. Manchester, University of Manchester [žiūrėta 2017 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.research.mbs.ac.uk/ewerc/Portals/0/docs/Department%20of%20Health%20-%20Full%20Report.pdf>.

Tamutienė, I., Naujanienė, R., 2013. Senyvo amžiaus asmenų socialinių paslaugų prieinamumo namuose patirtys. *Tiltai*, 4: 63–78.

Triantafyllou, J., Naiditch, M., Repkova, K., Stiehr, K., Carretero, S., Emilsson, T., Santo, K., Bednarik, R., Brichtova, L., Ceruzzi, F., Cordero, L., Mastroyiannakis, T., Ferrando, M., Mingot, K., Ritter, J., and Vlantoni, D., 2010. Informal care in the long-term care system. *European Overview Paper*. [žiūrėta 2017 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: http://www.euro.centre.org/data/1278594816_84909.pdf.

Twigg, J., Atkin, K., 2002. *Carers Perceived – Policy and Practice in Informal Care*. Philadelphia: Open University Press.

Užaitė, V., Naujanienė, R., 2006. Artimųjų, globojančių seno amžiaus žmogų šeimoje, patirtis. *STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 3: 118–130.

Vaškevičiūtė, L., Naujanienė, R., 2011. Vyresnio amžiaus žmonių apsisprendimo gyventi ilgalaikės globos namuose patirtys. *Tiltai*, 2 (55): 107–124.

Žalimienė, L., Blažienė, I., Miežienė, R., 2017. Lankomosios priežiūros darbuotojų darbo vietos kokybė Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, 28 (2): 151–158.

Žalimienė, L., Skučienė, D., Junevičienė, J., Gataūlinas, A., 2013. *Profesinė gerovė socialinio darbo paslaugų sektoriuje Lietuvoje*. Monografija. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Vilnius: „In Flexum“.

THE CAUSES OF INFORMAL ELDERLY CARE AT HOME: A LOOK AT THE CAREGIVERS' EXPERIENCE

Jolita Junevičienė

Summary

The topic of informal care is relevant in our country, because Lithuania is outstanding for being a country where population ageing is one of the fastest in the European Union and emigration of working-age population is very high. Moreover, traditional family ties are still strong in Lithuania. The aim of this article is to reveal the causes of informal elderly care at home. The analysis of causes is based on the experience of informal caregivers. Data for the research was obtained from 20 semi-structured interviews with informal carers. The method of qualitative content analysis was used for data analysis. The carried out research confirms the complexity of the relationship between an elderly person in need of care and an informal caregiver and reveals the variety of informal care causes. It turned out that the decision to take care of a close elderly at home is determined not only by social aspects such as the feeling of children's duty, no-confidence in institutional care, but also by economic aspects such as expensiveness of formal care services, the assessment of nursing benefit as an additional source of income.

Keywords: informal care, the elderly, caregivers' experience, the informal care model, causes of care at home.